

पक्षज ३० पक्षे युक्ते जायते जन-३ । १८८२ त्रिकां २५५
जातमात्रे त्रि० । पक्षजन्माप्यत्र यद्भरत्ना०

पक्षता स्त्री पक्षस्य भावः । न्यायोक्ते कृतुमानेच्छाभाव
समानाधिकरणे १८८३ पक्षानिधियामाने यत्न वज्रादिकं
साध्यते तत्र धर्मिणि यत्किमन्वनिध्याभावे एव पक्षत्वं
तत्र तन्निधयवत्त्वे च कृतुमानेच्छासम्बन्धे पक्षता नेतर-
चेति न्याये स्थितम् । “विषाधयिषया श्रुत्या सिद्धिर्बलं न
विद्यते । स पक्षस्य तत्त्वज्ञानादनुमितिर्भवेत्” भाषा०

पक्षति स्त्री पक्षस्य मूलम् ति । पक्षारम्भके १ प्रतिपदि तिथौ
खगानां २ पक्षस्य मूले च (डाना) अमरः । [अमरः ।
पक्षद्वार न० पक्षे पार्श्वे द्वारम् । (खड्गकौ) पार्श्वे द्वारे
पक्षधर पु० पक्षं धारयति छ-अच् । १८८४ जटाध० पक्षं
पक्षदृष्टिप्यात्मककालम् तत्प्रतिपिधानादिकं धारयति अच्
तत्पक्षारम्भके २ विद्वद्भेदे स हि चित्तमग्न्याद्योक्तं प्रसङ्ग-
रावचनादिकं च चकार तस्य जयदेवेति नामाङ्गम्
पक्षस्यतिथिमानादिधारणाशक्तिमत्त्वात्तस्य तत्प्राप्तिरिति ।

पक्षपात पु० पक्षे खन्यायसाहाय्ये पातः अतिनिवेशः ।
१८८५ खन्यायसाहाय्ये “पक्षपातः पतङ्गानामिति” विजयर-
चितोक्ते खगानां २ पक्षभेदे च ।

पक्षपातिता स्त्री पक्षपात+अस्त्वर्थे इति तस्य भावः तत् ।
१८८६ साहाय्यकरणायाभिनिवेशे २ पक्षाभ्यां पतने च “न परं
पक्षि पक्षपातिताऽनवकले किञ्च मादयेऽपि सा” नैषधम् ।
पक्षपालि स्त्री पक्षस्य द्वारभेदस्य पालिरिव (खड्गकौ)
द्वारभेदे यद्भरत्ना० ।

पक्षभाग पु० पक्ष इव भागः । अतिपार्श्वभागे अमरः ।
यशमूल न० इत० । (पाक्षारम्भे) पक्षस्य १ मूले २ प्रतिपत्तिथौ
च अमरः । [स्त्रियां जातिस्त्वात् स्त्रीप् ।

पक्षवाहन उंस्त्री पक्षौ वाहनमिवास्ति । अने यद्भ० ।
पक्षसू न० पक्ष-असृजन् हट् च । पक्षयद्भ० “पक्षवी ह
अतो पक्षौ” उत्तररत्नम् । यजु० २८।५ उदा० ह्यम् ।

पक्षसन्धि पु० पक्षयोः सन्धिः । पक्षसन्धिकाले
पक्षसुन्दर पु० पक्षे सुन्दरः । जोध्रे द्वारा० । [होमभेदे ।
पक्षहोम पु० पक्षवापको होमः । पक्षपर्यन्तं कर्तव्ये
पक्षाघात पु० वातरोगभेदे तल्लक्षणादि सुश्रुतोक्तं यथा

“ज्योतिषः सति यन्मा भवतीत्युद्देश्यताः । यदा प्रकु-
पितोऽत्यर्थं मानदिश्या प्रपद्यते । तदन्यतरपक्षस्य
अन्विष्यन्वान् विमोचयन् । हन्ति पक्षं तमाकुञ्चि पक्षा-
घातं भिषग्वराः । यश्च कालं शरीरार्थं मर्त्यमप्य-

मचेतनम् । ततः पतत्यसृजन् वापि जहात्यनिवर्षितः ।
शुद्धवातहतं पक्षं लक्ष्मसाध्यतमं विदुः । साध्यमन्वेन
संक्षुब्धसाध्यं चयतेतकम् । वायुर्हृत् प्रजेष्यमानात्
कुपितो हृदयं शिरः । यक्षौ च पीडयत्यङ्गान्वाचिपेक्ष-
मयेव सः” । पक्षवधोऽप्यत्र ।

पक्षान्त पु० पक्षस्थानो यत्र कावे । १८८७ मासायां २ पूर्णि-
मायाश्च तिथौ “पक्षान्ते निष्कृता यत्ना मासान्ते मरुतं
प्रुषम्” ज्यो०त० । इत० । २ पक्षस्यावधाने च ।

पक्षादि पु० इत० । पक्ष आदिर्वस्य चतुरर्थ्यां फक्-
प्रत्ययनिमित्ते यद्गणे स च गणः पा० ग० सू-
अतो यथा पक्षत्वेन ह्य कुप्य कण्ड कम्बिका
यलिक चित्त अस्ति पक्षिन् (पन्थ च) कुम्भ शीरक सरस
सकल सरस समल अतिशून्य रोमन् लोमन् हृदिन्
मकर लोमक शीर्ष निवात पाकसिंहक कङ्कुश सुवर्षक
हंसक हंसक कुल्य विव चित्त यमल हस्त कलाश-
कर्षक” । पाक्षायण इत्यादि ।

पक्षालिका स्त्री कुमारादुत्तरमातृकाभेदे भा०श० १७३०
पक्षालु पु० पक्ष+अस्त्वर्थे कालुच् । विहगे यद्भ० ।
पक्षावसर पु० पक्षस्यावसरोऽपसरत्वं यत्र कावे । पौर्ण-
मास्याम् अमावास्यायाश्च यद्भ० ।

पक्षिणी स्त्री पक्षतस्यो दिवसो यस्या अस्ति इति स्त्रीप् ।
आगामिवर्त्तमानाहयुक्तायां रात्रौ अमरः । “हावृत्तविक
रात्रिच पक्षिणीत्यभिधीयते” शुद्धि०त० । तत्र पूर्वदिन
रात्रौ तन्निमित्ते जाते पूर्वदिनधीयदिनमादायैव पक्षिणी
व्यवहारः” शु०त० स्थितम् । “यापयेत् पक्षिणीं रात्रिं
विष्यत्विग्वान्धवेण च” मनुः । २ विहगजातिस्त्रियां स्त्री

पक्षिन् पु० पक्ष+अस्त्वर्थे इति । १८८८ तेषां सत्पक्षिण्यं
“अदृष्टस्य भाव्यां श्योनी वीर्यवन्ती महावती । सम्पा-
तिष्व जटायुश्च प्राचोऽप पक्षिस्तमो । सम्पातिर्जनवन्
मृगान् काकाः पुला जटायुषः । भाव्यां गदत्तयापि
भावी क्रौञ्ची शुनी शुकी । छतराद्रौ गदत्तास्तु शुर्णां
जज्ञे च मृत् सतान् । त्रिशिखश्च सुनेलश्च सुवर्षं सुव-
सन्तथा । सुहृपन्तु सुवर्षाणं तेषां पुला अमलकाः ।
चतुर्दश सहस्राणि क्रूराणां पक्षगायिनाम् । सप्तहोमे-
स्त्रिमे सन्ति गार्हपत्ये महावताः । भावीपुलाश्च
भावा उलूकाः काककुक्कुटाः । सयूराः कलविड्वाह
कपोती चैव तित्तिरी । क्रौञ्चां वाभीरुषा वासन्
कुरराः शारसारकाः । छतराद्रौ कबहंसान् पार्श्व-